

ΕΤΕΓΓΥΗ-ΠΙΓ

ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΑΣΔΩΝ

ΕΤΟΣ Ι

Εθραβεύθη ύστο της Ακαδημίας Αθηνών και του έμ Παρισίοις
Суллόγου ωρὸς ἐμίσχυτιν τῷ μ Ελληνικῷ Σωουδῷ.

ΣΤΗΝ 1933

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
— Εύστρατιδου Σωφρονίου Πρ. Λεοντοπόλεως. 'Ανδρέας δ Πηρός η Τυφλός	3
— 'Ο χρόνος τῆς ἀκμῆς Συμεὼν τοῦ Μεταφραστοῦ	26
Στεφανίδου Β. Λεύφανον τῶν ἀρχαίων ἀγαπῶν ἐν τῇ δρυθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ	39
— Γιάνη Δημ. Ζητήματά τινα ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἱσαύρων	43
— Δυνοβουνιώτου Κ. 'Ανέκδοτα ἐγκώμια εἰς τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας	55
— Κόλια Γ. Σιδερόχαιστρον	72
— Κριαρᾶ Μανόλη. 'Η λέξις ἄπει τῶν Κρητικῶν κειμένων	83
Παπαδοπούλου Ι. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 χειρόγραφον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς 'Ολυμπιωτίσσης	95
— Κουκουλὲ Φαΐδ. Γεύματα, δεῖπνα καὶ συμπόσια τῶν Βυζαντινῶν	97
— Σαβράμη Εύαγγ. 'Η πρώτη καθαίρεσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρ- χον Κυρρῆλου Ε' τοῦ Καρακάλου	161
Γιαννοπούλου Ν. Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἰστορίαν τῶν Ἰουδαϊκῶν παροι- κιῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἡπειρωτικῇ Ἑλλάδι	187
Τωμαδάκη Ν. Εἰδήσεις καὶ ἔγγραφα τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας	192
— Αθηναγόρα Μητροπ. τοῦ ἀπὸ Μ. Ηρωτοσυγκέλλων. Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας	236
— Κωνσταντιοπούλου Κ. 'Η δίκη τοῦ Σεκρέτου	293
— Πασχάλη Δημ. Γαβριὴλ δ Γ' Πατριάρχης Κ/πόλεως (1702-1707)	304
— Ξυγγοπούλου Ἀνδρ. Θεοτόκος ἡ Φωτοδόχος Λαμπάς	321
— Ανδριώτη Ν. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν βιρείων γλωσσικῶν ἴδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς	450
— Βαμβουδάκη Εμμ. Τὰ ἐν τῇ Βυζαντινῇ Μουσικῇ «Κρατήματα»	340
— Κούζη Αριστοτέλους. Τὸ «περὶ οὐρῶν» ἔργον τοῦ Ἰωάννου ἐπισκό- που Πρισδριανῶν	353
— Μάνωφ Ἀθαν. Ποῖοι εἶνε οἱ Γκαγκαοῦζοι	362
— Ζακυνθηνοῦ Διον. 'Ο ἀρχιεπίσκοπος "Αντελμος καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς	383

ΤΑ ΕΝ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ, «ΚΡΑΤΗΜΑΤΑ,,

Μεταξὺ τοῦ ἀπεράντου μουσικοῦ θησαυροῦ, τὸν δποῖον παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Βυζαντινὸς καὶ μεταβυζαντινὸς κόσμος, ἴδιαζουσαν θέσιν κατέχει μία μεγάλη τάξις Μαθημάτων, τὰ καλούμενα «Κρατήματα». Είναι δὲ Κράτημα¹ — ἄλλως «Βάσταμα» — ἐπέκτασις δεδομένης μελῳδίας ὑπὸ ἀλόγους συλλαβὰς ή λέξεις ἀποσκοποῦσα ή εἰς διάρκειαν αὐτῆς ή καὶ εἰς καλλωπισμόν.

Τὰ κρατήματα ποὺ μὲν ἐπιτάσσονται, ποὺ δὲ παρενέργονται, ἔστι δ' ὅτε καὶ προτάσσονται, εἰς ὡρισμένου εἴδους ἀργὰ μέλη, οὐα τὰ καὶ ἔξοχὴν λεγόμενα «Μαθήματα», οἱ Καλλιφωνικοὶ Εἰρμοί, τὰ Δόξα. Καὶ νῦν τῶν Πολυελέων, τὰ Μεγάλα Πασαπνοάρια, εἰς τὰ μεγάλα Χερουβικὰ καὶ Κοινωνικά, εἰς δίχορά τινα μαθήματα καὶ Δοξαστικὰ καὶ εἰς διάφορα ἄλλα.

Λέξεις ή συλλαβαὶ ὑποκείμεναι τῇ μελῳδίᾳ τῶν Κρατημάτων είναι αἱ: ανενα, τενενὰ καὶ τεφερεμ, ἐναλλασσομένων διαφόρων φωνηέντων, ἐξ οὐ: τε, τι, το, ρε, ρι, ρο, ρου. Καὶ αἱ μὲν πρῶται συγγενεύουν καὶ προφανῶς παράγονται ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς πολυσυλλάβους φθόγγους τῆς Βυζ. μουσικῆς κλίμακος «ἀνανες», «νεανες», οἱ δποῖοι φαίνονται ἀρχαιότατοι², ἀφ' οὗ καὶ Κωνσταντίνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει καὶ ἀναλύει αὐτοὺς εἰς: ἀνα(ξ)-ἀνες, ναὶ - ἀνες. Αἱ δὲ δεύτεραι ἔγιναν πάντοτε ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ἀντικείμενον συζητήσεων καὶ ἐρμηνειῶν, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἀμειλίκτου πολεμικῆς.

Οὕτως, ἐν τισι τῶν πρὸ τοῦ ΙΘ' αἱ. κωδίκων ἴστορεῖται ὅτι «εἰς τοὺς χιλίους ἔξακοσίους τεσσαράκοντα ἐννέα χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ . . . ἥρως τις ἐκ τῶν Ἐνετῶν Ιάκωβος, τούπικλην Βάρβαρος, ἔξητήσατο τὸν ἐκ Κρήτης Πρωτοφάλτην Δημήτριον Ταμίαν, δι' ἣν αἰτίαν τὸ τεφερὲ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ψάλλουσι, δέδωκε δὲ τὴν ἀπόκρισιν Γεράσιμος ιερομόναχος ὁ Βλάχος καὶ Κρής παρακληθεὶς ἐκ τοῦ ἄνω εἰρημένου Δημητρίου Ταμία»³.

Η «ἀπόκρισις» τοῦ Γερασίμου ἐνδιατρίβουσα εἰς Θεολογικὰ καὶ δογματικὰ κεφάλαια (· «Ἐστωντας καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ καταβῇ ἐδῶ κάτω εἰς

¹ Υπὸ τὸ ὄνομα «Κράτημα» ἀπαντᾶ καὶ σημείον χρονικὸν μακρᾶς διαρκείας τοῦ παλαιοῦ γραφικοῦ συστήματος τῆς Βυζ. Μουσικῆς.

² Χρυσάνθος, Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, § 66 ὑποσημ., Τεργέστη 1832. Γ. Παπαδοπούλον, Συμβολαὶ εἰς τὴν Ιστορίαν τῆς παρὸν ἡμῖν ἔκκλ. Μουσικῆς, σελ. 257, Ἀθῆναι 1890. Τοῦ αὐτοῦ, Ιστορικὴ ἐπισκόπησις τῆς Βυζ. ἔκκλ. Μουσικῆς, σελ. 60, Ἀθῆναι 1904.

³ Ολόκληρος ή «Ἐρωταπόχρισις» ἔχει δημοσιευθῆ εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ Α' τόμου τῆς μουσικῆς Πανδέκτης, Κωνσταντινούπολις 1850.

τὸν κόσμον μὴ χωρισθεὶς τῶν οὐρανῶν» κτλ.) καταντῷ εἰς τὸ διὰ τὸ «Τερερέ», τὸ ἔβγανομεν ἀπὸ τοὺς θείους προφήτας, οἱ δοῦλοι λέγουσι πῶς ἡκούσασι φωνὰς εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν καὶ διὰ εἰναι τὰ «ἄρρητα δῆματα» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, συμβολίζουν δὲ τὸ ἀκατανόητον τῆς θεότητος, «διατὶ κατὰ πῶς δὲν εἰμπορεῖς νὰ κατανοήσῃς ἀπὸ τὸ τερερέ λόγον, μήτε καὶ τὴν Θεότητα δὲν εἰμπορεῖς νὰ κατανοήσῃς, μὰ τί κατανοεῖς; μέλος καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν Θεότητα Πρόνοιαν καὶ Παντοδυναμίαν...» καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ἐν δευτέρᾳ «έρμηνείᾳ» δεχόμενος διὰ «οὐδένα πρᾶγμα ἡ τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἐξ ἀρχῆς εἰς μάτην πεποίηκεν, ἀλλὰ πάντα μὲ τέλος καὶ ἔννοιαν καὶ μὲ παράδοσιν τῶν προπάλαι Πατέρων καὶ διδασκάλων», ἐπάγεται διὰ «τούτη ἡ ἀσήμαντος φωνὴ σημαδεύει τὴν ἀγίαν Τριάδα. β'. τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν. γ'. τὴν ζῶσαν κιθάραν, τὸν ἀνθρώπον καὶ τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ ἀνάστασιν καὶ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων. δ'. τὴν ἀνατροπήν, ἡγουν τὸν χαλασμὸν τῶν μουσικῶν δργάνων, δπου ἔψαλλον οἱ ἀφορονες καὶ ἀπιστοι "Ἐλληνες καὶ ε'. σημαδεύει τὸ χρέος τὸ φυσικόν, δπων πρέπει νὰ κάμνωμεν εἰς τὸν Θεόν».

Πάντα ταῦτα προσπαθεῖ ὁ εἰρημένος έρμηνευτής νὰ συσχετίσῃ κατὰ τρόπον φυσικὸν ἢ ἔξεζητημένον μὲ τὴν λέξιν καὶ τὰ γράμματα τοῦ τερερέ, διὰ μὲν ποιούμενος χρῆσιν τῆς ἀριθμητικῆς τῶν γραμμάτων σημασίας, διὰ δὲ τῆς τούτων παρηγήσεως.

Καί τις Σέργιος ἀχρονολόγητος, ἀλλ' ὅμως «έλλογιμώτατος διδάσκαλος»¹ ἐν σχετικῇ πρὸς Πανοσιώτατόν τινα «ἀποκρίσει» ἐπάγεται τὰ ἔξῆς. «Τὰ κρατήματα εἰναι παλαιότατα εἰς τοὺς μουσικούς, δουλεύουσι τὸν φυσμὸν καὶ προειδοποιοῦσι τὸ μέλος. Εἰς τοὺς παλαιοτάτους Θρῆκας ἀποδίδουσι τὸ μουσικὸν ἐπιφώνημα ταραλῆ· εἰς τοὺς αὐλητὰς καὶ λυριστὰς "Ἐλληνας τὸ τῆνελλα"². "Ἡτο λοιπὸν ἐν χρήσει τῶν μουσικῶν φωναὶ δισημοι πρὸ πολλῶν αἰώνων...." Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ φαίνονται ἐν χρήσει ἀπὸ ἐπισημοτάτους ιεροφάλτας, ὡς τὸν ἄγιον Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν καὶ τοὺς καθεξῆς καὶ ὡς πάντα σοφῶς καὶ ἀγίως ἐκάθηρε καὶ ἡγίασεν.... ἡ Ἐκκλησία καὶ τὰλλα τὰ παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ἐν χρήσει, οἷον θυμιάματα, κανδήλας, κηροὺς καὶ τὰ παραπλήσια, οὕτω καὶ τὰ κρατήματα τῶν ἐθνῶν ἐκάθηρεν, ἥλλοιώσε καὶ μετήγαγε θαυμασίως.... τὸ γάρ τερερέ καὶ τὸ τε τε, τὸ δποῖον εἰναι μίμημα κιθάρας καὶ τέπτιγος, μετέβαλεν εἰς τήρει, φέε, τὸ δποῖον σημαίνει: φύλαττε, πρόσεχε, ἀνθρωπερέος γάρ ὁ ἀνθρωπος ὡς θνητός....».

Ἀκολούθως: «.... ἡ ιεροπρεπής πρὸς τὸν Θεὸν ὑμνωδία γίνεται διὰ

¹ Ἐφημ. Φόρμιγξ, Ἀθῆναι, 1907, ἀρ. 7.

² Πρόσθετες καὶ τὸ θρεπτεναλὸ τῶν κιθαρωδῶν καὶ τοφλαττόθρατ, Ἀριστοφ. Βάτρ. 1286 κ.έ. Ἀλλὰ καὶ ἔκαστον εἶδος Μουσικῆς ἔχει ἴδιον.

σιγῆς, διὰ φωνῶν σημαντικῶν καὶ ἀσήμων. Διὰ σιγῆς ὑμνοῦμεν, ὅτε προσπίπτομεν ὑπερεκπληττόμενοι, διὰ φωνῶν σημαντικῶν, ὡς διὰ τοσούτων ψαλμῶν καὶ ἥχων γίνεται... καὶ τὸ τρίτον διὰ φωνῶν ἀσήμων δι' αὐτῶν γάρ φανεροῦμεν μόνον τὸν ἔρωτα καὶ τὸν πόθον ἡμῶν εἰς τὸ ὑμνεῖν τὸν Θεόν καὶ τὴν Ἰδίαν ἡμῶν ἀδυνατίαν καὶ μιμηταὶ γινόμεθα οὐ μόνον τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου (πάντα γάρ ὑμνοῦσι τὸν Δημιουργὸν φωναῖς ἀσημάντοις) ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑπερκοσμίου νοεροῦ κόσμου... Καὶ τὸ κοῦμ ἡ συριακὴ φωνή, δρυπῶς παρεντέθη ἐγείρου γάρ, φησί, πρὸς ὑμνῳδίαν, καὶ εἰπεῖν μὴ ἔχης, ὡς ὑμνεῖν διφεύλεις». Ο δὲ συγγραφεὺς τοῦ «Μεγάλου Θεωρητικοῦ τῆς Μουσικῆς» Χρύσανθος παραθέτει σχετικὴν περικοπὴν ἐκ τίνος «Γραμματικῆς τῆς Μουσικῆς», ἣν θεωρεῖ ληφθεῖσαν, «ἐξ ὃν περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως εἴρηκεν Ἰωάννης δὲ Δαμασκηνὸς» ἔχουσαν φόδε... «Καὶ καθάπερ ἔκεινοι (ἐνν. τὰ ἀγγελικὰ καὶ ἀρχαγγελικὰ τάγματα)... οὗτοι καὶ ἡμεῖς ἐπόμενοι τούτοις καὶ συναμιλλώμενοι, μετὰ φόβου καὶ τρόμου καὶ πολλῆς εὐλαβείας διφεύλομεν ἴστασθαι τὰ ἄγια συνάδοντες ἄσματα ἐν λέξεσι σημαντοῖς καὶ ἀσημάντοις. Οὐρανὸς γάρ ἡ Ἐκκλησία παρὰ τοῖς σοφοῖς καὶ θεοδιδάκτοις διδασκάλοις ἀπεικόνισται καὶ προστηγόρευται. Τὸ γάρ τερερε καὶ τὸ τοτοτο καὶ τὸ τιτιτι καὶ τὸ νεναννανε καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τύπον ἔκεινων τῶν ἀγγελικῶν δοξοῦσαι λέξεις αἰνίτιτονται τι. Τήρει γάρ, φησί, τίνι παρίστασαι καὶ τί προσάρδεις. Καὶ τότε πῶς ἀπολογήσει τῷ Κριτῷ, ρευστή γε φύσις καὶ διαλυομένη τυγχάνων, φῶς ἀνθρώπε; Παράγεται γοῦν τὸ μὲν τερερε, ἀπὸ τοῦ τήρει, φοῦ¹, τὸ δὲ το τὸ ἀπὸ τοῦ τότε, τότε τὸ δὲ τι τι ἀπὸ τοῦ τί τίνι².

* *

Παρὰ τὰς δικαιολογίας καὶ θερμὰς συνηγορίας τῶν ἀνωτέρω ὑπὲρ τῆς χρήσεως τῶν κρατημάτων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐχ ἡττον δυσμενεῖς κατ' αὐτῶν ἐσημειώθησαν ἐκάστοτε κρίσεις καὶ πολεμικὴ ἀμείλικτος. Οὗτος οἱ εἰρημένοι Γεράσιμος καὶ Σέργιος διμιλοῦν καὶ περὶ πολεμίων, καθ' ὃν ἀντιτάττουσι τὰ θεωρητικὰ αὐτῶν ἐπιχειρήματα. Ἐπίσης οἱ Ἀγιορεῖται σχολιασταὶ τοῦ Πηδαλίου Ἀγάπιος καὶ Νικόδημος ἀρνούμενοι τὴν ἀρχὴν τούτων εἰς τὸν Ἰωάννην Κουκκούζέλην καὶ τοὺς συγχρόνους αὐτῷ καταδικάζουσι τὴν χρῆσιν αὐτῶν, πρὸ πάντων τῶν νεωτέρων, ἔνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ αὐτῶν μήκους³. Ὡσαύτως δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Διονύσιος Λάτας ἐθεώρει ταῦτα ἀποβλητέα ὡς «περιττά», καὶ «ἄλλαχθεν ἐπείσακτα»⁴.

* *

¹ Προβ. ἀνωτ. ἔρμην. τοῦ Σεργίου.

² Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς § 445 ὑποσημ.

³ Πηδαλίου σ. 164.

⁴ Ἐφημ. Σιών. Ἀθῆναι, 1883, ἔτος Γ' ἀρ. 107.

Ιστορικώτερον ἔξεταζόμενον τὸ Τερερὲμ φαίνεται ἔλκον τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου τοῦ Βυζαντίου. Ἐκ τούτου δὲ παρέχει ἡμῖν ἐνδόσιμα πρὸς δύο τινὰς ὑποθέσεις ἀφορώσας τὸν τρόπον τῆς ἐκεῖθεν προελεύσεως καὶ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτοῦ.

Κάπου ποτέ, ἀνέγνων ὅτι κατὰ τὰς Δοχὰς καὶ προελεύσεις τῶν Βασιλέων ὁ χορὸς ψάλλων τὸν ἐπίκαιρον τῇ τελετῇ ἢ τῇ ἑορτῇ ὑμνον, θρησκευτικοῦ πάντοτε θέματος, ἐπισυνῆπτεν ἐν τέλει τὸ Τερερὲμ (regem) exspectamus ὑπὸ ἀνάλογον μελῳδίαν. Τῆς τελευταίας λέξεως παραλειπομένης, ἔμενε Τερερὲμ. Διπλασιαζομένου δὲ τοῦ ἣ ἐγίνετο τρεμ, δύνεν τίτρημ ἢ τερεμ. Προϊόντος τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ Παλατίου ἔξελληνισθέντος, τῆς δὲ λατινικῆς γλώσσης ἀγνοηθείσης, ἔμεινε τὸ Τερερὲμ ὡς ἀπήχησις παλαιοτάτης παραδόσεως καὶ ἔθιμου, εἰς ὃ οἱ νεώτεροι ἐκ παρετυμολογίας ἀπέδωκαν, διότι σύνηθες, ἀλλο λογικὸν περιεχόμενον, οἷον τὸ ἀνωτέρω.

Ἐπίσης ιστορεῖται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος σὺν τῇ Θεοδώρᾳ ἔξετέλοντας τὰς Ἱερὰς ὑμνῳδίας ἐν τῷ Παλατίῳ ὑπὸ κιθάραν, ὃ δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει «μυστικὸν ἢ μουσικὸν ὅργανον» ἐν τῷ Παλατίῳ ἦχοιν κατὰ τὰς τελετάς².

Γνωστὸν ἐπίσης τυγχάνει ὅτι οἱ Ἀγιοσοφῆται καὶ Ἀγιαποστολῆται ψάλται ἐψαλλον κατὰ τὰς ἐπισήμους «ἔστιάσεις» τοῦ Παλατίου ὑπὸ συνοδείαν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ὅργάνων³. Οἱ αὐτοὶ δὲ ψάλται συνέψαλλον μετὰ τῶν Δήμων κατὰ τὰς διαφόρους Δοχὰς⁴ καὶ ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ, ἐνθα ὑπῆρχε τὸ μέγα ὅργανον, τὸ ἐκ «δονάκων ἀπὸ χαλκείης ἀρούρης» κατὰ Ἰουλιανόν⁵.

Οὕτω βλέπομεν κανονικοὺς καὶ ἐπισήμους ψάλτας καὶ ὑμνούς συγχρωτιζομένους στενώτατα μὲν ὅργανα καὶ μάλιστα ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν μελῳδῶν.

Ἄλλ' ἡ συχνὴ αὐτῇ ἀναστροφὴ καὶ στενωτάτη ἐπικοινωνία καὶ συγχρωτισμὸς τῶν Ἱερῶν ὑμνῶν μετὰ κοσμικωτέρων τελετῶν καὶ ὅργάνων ἐπόμενον ἦτο νὰ σημειώσουν ποιάν τινα ἐπίδρασιν τῶν δευτέρων ἐπὶ τῶν πρώτων. Ἀλλως τε μεταξὺ τῶν δύο μουσικῶν, ὑμνῳδικῆς καὶ ὅργανικῆς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, δὲν ὑπῆρχε τὸ αὐστηρὸν ἐκεῖνο δροθέσιον, τὸ δποῖον θά ἥμποδίζε τὸν συγκερασμὸν καὶ τὴν σύμμιξιν τῶν δύο εἰδῶν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἐν πολλοῖς ὑποκατάστασιν τεχνοτροπῶν καὶ γραμμῶν κατὰ τρόπον λεληθότα. Ἔτι δὲ ἐν ταῖς τελεταῖς οἱ Ἱερατικοὶ νόμοι ὑπῆρξαν ἀείποτε ἐλευθεριώτεροι.

¹ Υπὸ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔρωτα εὐδοῦται μελῳδία, ὡς παρατηρεῖται ἐν τῇ Ἀραβικῇ Μουσικῇ. Τοιοῦτον ἐπίσης διπλασιασμὸν τοῦ ρ καὶ ν σύζουν καὶ τὰ ἡμέτερα Κρατήματα.

² Κωνστ. Πορφυρογεννήτον, «Ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως 765. 10, 768. 14.

³ Κωνστ. Πορφυρογεννήτον, «Ἐνθ' ἀν. 585. 12. 15. Βλ. τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ ὅργάνου ὑπὸ Reiske σχολιάζοντος τὴν ἐκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως (τόμ. Β'. σελ. 137).

⁴ Δοχαὶ εἰναι ἐκκλησιαστικαὶ φδαὶ, τὰ νῦν λεγόμενα προκείμενα ὡς «τις Θεὸς μέγας» «ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ».

⁵ Ιδὲ Juliani opera II p. 611 (εκδ. Hertlein).

πολλάκις δὲ ἡ καινοτομία, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις κεφαλαίοις, καὶ ἐν τῇ Ἱερῷ ὑμνῷ δίᾳ ἐπετράπη, μάλιστα καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς αὐστηροὺς χρόνους.

Τὸν ὑπὸ τοῦ εἰρημένου «διδασκάλου» Σεργίου ἀναφερόμενον, ὅτι τὰ Κρατήματα «δουλεύουν τὸν ρυθμὸν καὶ προειδοποιοῦσι τὸ μέλος» ὑπομνήσκει τὸ προανάκρουσμα εἰς τὴν ρυθμικὴν ὑπόχρουσιν τῶν δργάνων. Ἐχοντα λοιπὸν τὰ μέλη ὡς προανάκρουσμα-προαύλημα τὸ Κράτημα, είχον τοῦτο καὶ ὡς ἐπαύλημα-ἐπωδόν, καθὼς καὶ μεσαύλιον-μεσωδόν. Εὐτυχῶς διεσώθησαν ἀρκετὰ μαθήματα ἔχοντα καὶ τὰ τοία ταῦτα ἐπεισαγωγικὰ μέρη.

Παρὰ ταῦτα δμως ἴστορεῖται ὅτι ἀείποτε παρετηρήθη μεγαλειτέρα προτίμησις εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι βαθμηδὸν ὑποκατέστησε καὶ ἐν ταῖς τελεταῖς τοῦ Παλατίου τὸ δργανόν. Ἡ προτίμησις αὐτῇ πάντως καθίστατο ἴσχυροτέρα, προκειμένου περὶ ἡδυφάνων ψαλτῶν, καὶ δὴ ἐνὸς θρυλικοῦ Κουκουζέλη. Ἄλλος ἐπειδὴ ἡ ὑμνῳδία ὠλοκληροῦτο διὰ τῶν μερῶν, τὰ ὁποῖα ἔξετέλει τὸ δργανόν, ἔμειναν ταῦτα ἐκτελούμενα δι' ἀνθρωπίνων φωνῶν. Καὶ ἐπειδὴ μακρὰ μουσικὴ γραμμὴ διὰ φωνηέντων μόνον ἐκτελούμενη καθίσταται ἀνιαρὰ καί τι πρόσαντες, ὡς ἐκ τοῦ ἐπισεσυρμένου καὶ τοῦ ἀτελευτήτου συνδετοῦ τῶν φωνῶν, ἔχοντι μοποιήθησαν τὰ γράμματα καὶ αἱ συλλαβαὶ αἱ μιμούμεναι τὸν ἥχον τῶν δργάνων. Διὰ τοῦτο, πλὴν τῶν ἄλλων, ἔχομεν τὰ πιστότερον ἀπομιμούμενα τὰ ἔγχορδα πρὸ πάντων δργανα: τεν, ρρεν, ρριν. Σημειωτέον ὅτι ὡς ν ἔχοντι μοποίουν ἄλλοιά τινα γράμματα ὑπὸ τὰ περίεργα δόνματα γ «Πελαστικὸν» καὶ «Γορθμικόν» Ι. Ὁ δὲ λόγος, ἡ ἀσφαλῶς ἴδιαζουσα αὐτῶν προφορά.

Αὐτὸν τὸ Παλάτιον ἐθεωρεῖτο καὶ ὀνομάζετο «ἱερόν», πᾶσα δὲ ἐν αὐτῷ τελετὴ ἡτο συνυφασμένη μετὰ θρησκευτικῶν στοιχείων ἐπομένως καὶ ἡ ἐν αὐτῷ Μουσικὴ καὶ τὰ ταύτη ὑπηρειοῦντα δργανα. Ἡ δὲ Ἱερότης τοῦ κατ' ἔξοχὴν δργάνου τοῦ Παλατίου ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι μόλις ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ἔστειλε τοῦτο εἰς τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Πιπίνον τὸν Βραχὺν ἔγκαθιδρύθη ἐν τῷ Ἀββαείῳ τοῦ Ἀγ. Κορνηλίου ἐν Κομπιένῃ. Θεωρεῖται δὲ ὅτι πολὺ πρότερον είχεν εἰσαχθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τῶν Ισπανῶν.

Οὗτοι πληροῦνται δύο ὑποθέσεις σχηματισμοῦ τοῦ Τερερέμ, τὸ μὲν ἐκ τῆς ὡς ἄνω λατινικῆς προσφωνήσεως, τὸ δὲ ἐκ τῆς συμμετοχῆς τῶν δργάνων ἐν τῷ Ἱερῷ Παλατίῳ.

Ἄφ' οίασδήποτε τῶν δύο τούτων ἀφετηριῶν δρμώμενα ταῦτα πάντως ἔχουν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὰς λαμπρὰς τοῦ Παλατίου καὶ τοῦ Βυζαντίου ἐν γένει ἡμέρας. Τοιαῦτα δὲ δύντα, ἀνεξαρτήτως τοῦ πρωταρχικοῦ ἡ τοῦ ἐπιγινομένου, ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὴν σημασίαν των, εὑρέθησάν ποτε ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐν τῷ Παλατίῳ ἔχοντα τίτλους ἴστορικοὺς καὶ κεκτημένην ἐπίσημον θέσιν ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω συμβολισμοὺς καὶ λογικὰ περιεχόμενα ἐκ συνειδητῆς ἡ μὴ παρετυμολογίας, εἴς ὡν προσεκτήσαντο μεγαλειτέραν ἐποικοδομητικὴν

Ιερότητα, ἀπεργαζομένην Ισχυρὰν μυστικοπάθειαν καὶ ἔκστασιν ὅχι ξένην πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς θρησκείας ἐπιδιωκόμενον σκοπόν.

* * *

Παραπούμενοι τῶν ἀμαυρῶν τούτων Ιστορικῶν σελίδων μεταθέτομεν τὴν Ιστορικὴν ἔρευναν εἰς πρόσωπον Ιστορικὸν τοῦ Παλατίου καὶ δὴ ἐκ τῶν δρῶντων ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὸν Ἰωάννην Κουκουζέλην (ΙΒ' αι).

Ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐμφανίζονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὰ Κρατήματα, ὡς εἰρηται ἀνωτέρω, καθίσταται λίαν πιθανὸν ὅτι οὗτος εἶναι ὁ εἰσηγητὴς αὐτῶν ὁ διαμετακομίσας ταῦτα ἀπὸ τοῦ Παλατίου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Ὁρους, ἐπειδὴ λόγοι κατ' οὐσίαν οἱ αὐτοὶ ἀπῆτουν ἐπέκτασιν ὀρισμένων μελῳδιῶν καὶ ἐπειδὴ δι' αὐτῶν, ὡς εἴπομεν, ὀλοκληροῦντο μουσικόν τι μάθημα. Άλι «ἀσήμαντοι» λέξεις αἱ ἀποδιδόμεναι ἀνωτέρω, ἔστω καὶ ἐπιτυχῶς, εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν δύνανται νὰ είναι τὰ προειρημένα «ανενα» κτλ. "Αν ὑπ' αὐτὰς ἐνοοῦντο τὰ Τερεορέμι δὲν θὰ ἐσιώπα ὁ ἀφειδῆς εἰς εἰδήσεις καὶ ἐρμηνείας Πορφυρογέννητος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ «ἐρωταπόροισις» τῶν Ἱακώβου-Γερασίμου ἀφορᾶ τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ μερικώτερον τοὺς «Γραικούς», ἔχαγεται ὅτι ταῦτα καθιερώθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν Ἑλληνορθοδόξων, διε τούτης πλέον συντελεσθῆ ἡ τελεία αὐτῆς ἀποκάθαρσις ἀπὸ τῶν διαφόρων ἀλλοδόξων, ἕπι δὲ ὅτι ἀπετέλουν στοιχεῖον τελετουργικὸν τοῦ ιεροῦ μόνον Παλατίου τοῦ Βυζαντίου. "Οὐεν καταντᾶ Ἰστορικὴ ἀλήθεια ὅτι ἐν χρόνοις κατωτέροις τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐνεφανίσθησαν καὶ καθιερώθησαν ταῦτα ἐν τῷ Παλατίῳ ἐν φωνητικῇ ἐκτελέσει καὶ δὴ δλίγον πρὸ ἡ ἐπὶ τοῦ Κουκουζέλη. "Αν ἀποκλεισθῇ τοῦτο, παρίσταται ἡ ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ μουσικὸν δαιμόνιον καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εὑρισκε πλημμελεῖς τοὺς ὕμνους ἐν Ἀγίῳ "Ορει ἐλεέψει δργάνων, νοσταλγῶν δὲ τὴν ὀλοκλήρωσιν καὶ πλήρη αὐτῶν ἀκτέλεσιν, εἰσήγαγε ταῦτα τὸ πρῶτον ἐκεῖ.

Ἄπ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν πλευρῶν λαμβανόμενον τὸ ζῆτημα κυροὶ μὲν ἀπολύτως τὴν γνώμην καὶ ἐρμηνείαν τοῦ προειρημένου Σεργίου ὅι: «... πάντα σοφῶς καὶ ἀγίως ἐκάθηρε καὶ ἡγίασεν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία... Οὗτο καὶ τὰ κρατήματα...» Ἀλλὰ πάλιν ἀπομένει σημεῖόν τι, τὸ δποῖον θέτει ἐν κινδύνῳ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐν τῷ συνόλῳ: Κοσμικῆς καὶ ἐξωτερικῆς χρήσεως δῆτα τὰ Κρατήματα καὶ μάλιστα ἀπομιμήσεις δργάνων, αὐτόχθονα παιδιπί, θὰ εὑρισκον ἀμείλικτον ἀδιαλλαξίαν παρὰ τοῖς συντηρητικοῖς "Ορθοδόξοις καὶ μάλιστα παρὰ τῷ μοναχικῷ κόσμῳ, προκειμένου νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς χρῆσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ τοποθετηθῶσι παρὰ τὰ τόσα ἀλλα! ιερὰ σεβάσματα τῆς θείας λατρείας, δσηνδήποτε σοβαροφάνειαν καὶ ἀν ἐπεδύοντο. "Η Λατρεία, ἐν τε τοῖς καθόλου καὶ τοῖς ἐπὶ μέρους, ἐν τοῖς τύποις καὶ τῇ οὐσίᾳ, ἥτο ἥδη κατηρτισμένη καὶ ἀποκεχρυσταλλωμένη εἰς

σχέδιον μόνιμον καὶ πάγιον καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ νέον τι στοιχεῖον ἀμοιδὸν πνευματικότητος καὶ ιερότητος. Τὸ γεγονὸς ὅτι προήρχοντο — ἀν προήρχοντο — κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τῶν ὀργάνων, ἥκει νὰ ἀποβληθοῦν πάραυτα. 'Αφ' ἔτέρου δὲ εὐθυτικόμενα πρὸς ἐνδές τολμηροτάτου καὶ σκανδαλωδεστάτου νεωτερισμοῦ, μάλιστα κοσμοπολιτικῆς φύσεως, δν δ ἄλλως ἐρημίτης τὴν ψυχὴν τῦν δὲ καὶ τὸν βίον Κουκκουζέλης εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ μάλιστα εἰς τὸν κόσμον τῶν 'Αναχωρητῶν καὶ Ἡσυχαστῶν, δπερ ἄτοπον.

"Ωστε προκύπτει ἀφ' ἑαυτοῦ ἐναργὲς ὅτι οὐχὶ ἀπὸ τῆς οἰκογενείας τῶν καθημερινῶν καὶ ἔξωτερικῶν μελῶν προήλθον ταῦτα, ἀλλ' ἀπ' ἄλλης τινὸς δδοῦ. Τοιαύτη δὲ φαίνεται πιθανωτέρα καὶ εὐλογωτέρα ἡ τοῦ Παλατίου, ὥφ' ἡς συνθήκας καὶ ἔξ δν λόγων ἔξεθέσαμεν ἀνωτέρω, ἔνθα ποτὲ καθ' οἰονδήποτε συνδυασμὸν καὶ ἀφ' οἰουδήποτε ἡχοῦντος — πάντως δχι «τεττίγων» — συνυπῆρξαν μετὰ τῶν ἔκκλησιαστικῶν μελῳδιῶν. Οὐτω τοῦλάχιστον θὰ ἐπείθετο δ μετ' ἀγριότητος ἀντιτιθέμενος πρὸς πᾶσαν σκανδαλώδη καινοτομίαν 'Αγιορείτης. Οὐδὲ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιδράσῃ τις πρὸ τοῦ κύρους τοῦ Κουκκουζέλη, οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ τῆς ἐγνωσμένης αὐτοῦ δοιότητος καὶ ἀρετῆς, προερχομένου μάλιστα καὶ ἐκ τοῦ «ίερου Παλατίου», δπερ ἐπρυτάνευε τῶν συνειδήσεων πάντων τῶν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει καὶ ἐπέκεινα διαβιούντων.

Τὰ Κρατήματα ἀπὸ μελικῆς ἀπόψεως.

Πᾶσα τεχνοτροπία καὶ πᾶν χρῶμα, μάλιστα ἀνατολικοῦ χαρακτῆρος, κατέλαβε πάντοτε ιδιάζουσαν ἐν τοῖς Κρατήμασι θέσιν. Παρὰ τῷ Κουκκουζέλῃ ἐπικρατεῖ τὸ σεμνὸν καὶ ἐπιβλητικῶς γαλήνιον, δπερ ἐμπνέει ἡ ἐκδοχὴ τοῦ συμβολικοῦ τῶν Κρατημάτων χαρακτῆρος. Πέραν δμως τούτου εὐρίσκομεν παρὰ πολλοῖς Κρατήματα ἐκφεύγοντα τοῦ ἀνωτέρω πλαισίου. Ο μελῳδὸς δηλονότι ἐλευθεριάζων πλέον καὶ εἰς τὸ διογυσιακὸν οἶονει πνεῦμα βαθμηδὸν μεθιστάμενος καὶ οἰστρηλατούμενος ἐκλύεται εἰς δργιώδη καὶ ταραχώδη τεχνικὴν καὶ ἀχαλίνωτον ψυχὴν ἐκδήλωσιν, καθ' ἥν πᾶν εἶδος μουσικῆς ὑποδυόμενον ἐλαφρὸν ἡ ἔντονον Βυζαντινὸν χρῶμα λαμβάνει ἀνάλογον θέσιν. Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπεκτάσεως τῆς μελῳδίας ἀγόμενος πλανᾶται εἰς ἀγόνους γραμμάς, δι' ὃν ἐπιμηκύνεται ἡ μελῳδία ἀφορήτως. 'Υπὸ τοῦ ἐλευθερίου τούτου πνεύματος διακατεχόμενος δ μελοποιὸς ἀφίσταται τοῦ ιεροῦ Κρατημάτος πνεύματος καὶ ἀντικαθιστᾷ τὴν δργανικὴν μουσικὴν μεταπηδῶν εἰς τὴν ἐτέραν τῶν Κρατημάτων ἐκδοχήν. Ἐντεῦθεν μουσικαὶ παιδιά καὶ μιμήσεις παντοίων ὀργάνων, ἐντεῦθεν τὰ Κρατήματα, τὰ δποῖα ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς παλαιοὺς κώδικας φέροντα διαφόρους τίτλους, ὡς: Μέλος Φράγκικον, Πέρσικον, «Συνωπικὸν» Μέλος Θεσσαλονικέων, Τούρκικον, 'Αηδονίατον, «Καθ' ὑπομίμησιγ τοῦ σημαντῆρος» «Μικρὸς σημαντῆρος», 'Οργανικόν, Ροδάνιον κτλ. Οὐδὲ αὐτὸς δὲ δ ὁ Κουκκουζέλης ἀπηλλάγη τῆς ξένης ἐπικόν.

δράσεως, ἐξ οὐ τὸ σφιζόμενον «Τατάρικον» εἰς ἥχον Δεύτερον καὶ τί, περὶ οὐ κατωτέρω. Τὸ θαυμαστὸν δ' εἶναι δτι δύο ἥδη πρὸ αὐτοῦ αἰῶνας ἐμφανίζεται χερουβικὸν «Δυσικόν», Ἰωάννου τοῦ Γλυκέος (Ι' αἱ.). Τόσην δὲ ἔλευθερίαν εἶχον τὰ ξένα ταῦτα μέλη ἐν τοῖς Κρατήμασι καὶ τόσον ἐδραίως καὶ δριοπι. κῶς ἐπολιτογραφήθησαν ἐν τῷ Βυζαντινῷ μουσικῷ κόσμῳ, ὥστε — τὰ ἀνατολικὰ τούλαχιστον — οὐδὲ τὰ δνόματα αὐτῶν ἀπέβαλον. Ἐκ τούτου τὰ μέλη (χρόαι): Ἀτζέμ, Μουσταάρ, Νισαμπούρ, Χισάρ καὶ εἴτι ἄλλο, τὰ ὅποια δὲν περιέλαβεν ὁ ἀποκαθάρας τὴν ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὴν Ὁκτώηχον αὐτοῦ, καὶ κατὰ πᾶσαν, μέχρι βεβαιότητος πιθανότητα, δὲν ἔγνωριζεν, ὡς οἰκεῖα τούλαχιστον, καὶ ἡ κοσμικὴ τῶν Βυζαντινῶν Μουσικῆς, ἥτις ἐν τῷ κύκλῳ τῶν δικτῶν ἥχον τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ αὐτῆς ἀνεστρέφετο.

Ἄλλα καὶ φράσεις ὀλόκληροι ξένης Μουσικῆς παρελήφθησαν καὶ ἔχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ποὺ μὲν αὐτούσιοι, ποὺ δὲ μετ' ἐλαχίστης — ἐλαχίστης καὶ ἐπουσιωδεστάτης — τροποποιήσεως. Ἐπὶ παραδείγματι, φράσεις τις δίκωλος, ἥτις ἀποτελεῖ μελῳδίαν ἀραβικὴν προσαρμοζομένην ἐπὶ διστίχων κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἐπιμνημοσύνους τελετάς, ἔχρησιμοποιήθη κατακόρως ὑπὸ τοῦ ἐγκρίτου Βαλασίου Νομοφύλακος (ΙΖ' αἱ.) ὡς θεμελιώδης γραμμὴ (Motivo) πρὸς κατάρτισιν ποικιλμάτων (Variationes) ἐν τοῖς Κρατήμασι τοῦ Μαθήματαρίου¹ σελ. 327-8, 359, 367, 368. Τὴν αὐτὴν φράσιν μετεχειρίσθη καὶ αὐτὸς ὁ Κουκκούζέλης πρὸς τὸ τέλος τοῦ Μαθήματος «Ἄνωθεν οἱ Προφῆται» κατὰ τὴν λέξιν «Σὲ προκατήγγειλαν» (σ. 13).

Ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσῃ τις δτι οἱ «Ἄραβες παρέλαβον τὴν μελῳδίαν ταύτην παρὰ τῶν ἡμετέρων καὶ τὸ πρᾶγμα θὰ φανῇ ἵσως πιθανόν, ἄλλα προκειμένου περὶ μελῳδίας κοσμικῆς προκειμένου ὅμως περὶ μελῳδίας Ἱερᾶς μεταπηδώσης ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς παρατάξεως εἰς τὴν τοῦ Ἰσλάμ, θὰ ἀντιτάξῃ τις δτι ἐμποδίζει τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν ἡ μεταξὺ τῶν δύο παρατάξεων ἀβυσσος. Καὶ λόγοι ἄλλως τεχνικοὶ ἀποκλείουσι τοῦτο.

Ἄλλα τὸ μᾶλλον θαυμαστὸν εἶναι δτι περὶ τὰ τέλη τοῦ Κρατήματος τοῦ αὐτοῦ Μαθήματος τοῦ Κουκκούζέλη παρενείρεται κατ' ἐπανάληψιν ἡ «Ἄραβικὴ» (Άραμαϊκὴ) λέξις κοὺ μ (= ἔγείρουν)². Δι' οἰονδήποτε λόγον τιθέμενον τοῦτο κυροῦ τὸ λεχθὲν δτι οἱ ἡμέτεροι εὐκόλως ἔδανείζοντο ξένα στοιχεῖα πρὸς διαμόρφωσιν καὶ προαγωγὴν τῆς Τέχνης, δπερ ἄλλως καὶ εἰς ἄλλας αὐτῆς ἐκφάνσεις παρατηρεῖται.

Ἐκ τῶν νεωτέρων λαμβάνοντες τὸν Πρωτοψάλτην Δανιὴλ (ΙΗ' αἰῶνος) δίδομεν τὸν λόγον εἰς τὸν συγγραφέα τοῦ Μ. Θεωρητικοῦ τῆς Μουσικῆς

¹ Γ' τόμος τῆς Πανδέκτης.

² Πρβ. ἀνωτέρω σελ. 355, ἵδε καὶ κοῦμι (Μάρκ. Ε', 41), δπερ εἶναι ὁ τύπος δι' ἄποκείμενα θηλ. γένους.

Χρύσανθον¹: «ἐπειδὴ οὗτος (δὸς Δανιὴλ) ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ μέλη καὶ ἔξωτερικά, δηλ. μέλη, τὰ δόποια ἐσυνειθίζοντο εἰς τὸν καιρὸν τοῦ παρὰ τοῖς δργανικοῖς μουσικοῖς... ἡναγκάσθη νὰ νεωτερίζῃ (ἐνν. καὶ περὶ τὴν γραφήν). Φίλος δὲ ὁν δὸς Δανιὴλ Ζαχαρία τῷ Χανεντέ, ἐμάνθανε παρ’ αὐτοῦ περὶ τῆς ἔξωτερικῆς Μουσικῆς: ὕσταύτως καὶ δὸς Ζαχαρίας ἐδιδάσκετο παρὰ τοῦ Δανιὴλ ἀμοιβαίως ἐκκλ. μέλη. Λοιπὸν ἐμέλιζε, λέγουσί τινες, δὸς Ζαχαρίας εἰδμούς, ἔγραφε δὲ τὸ μέλος αὐτῶν μὲ τοὺς μουσικοὺς χαρακτῆρας δὸς Δανιὴλ» κτλ. Ἐκ τούτου ἐννοεῖ τις δοποίαν τεραστίαν ἐπίδρασιν ὑπέστη ὁ ἐν λόγῳ Πρωτοψάλτης, καὶ ἔξηγεῖται πῶς συμβαίνει ἔνιαι αὐτοῦ γραμμαὶ νὰ εἰναι πανομοιότυποι μὲ δργανικάς, οἷαι ἐπὶ παραδείγματι αἱ ἐν τῷ Κρατήματι τοῦ Μαθήματος «Ἄπας γηγενῆς» (σελ. 415 καὶ 427)², ἔνθα καὶ δὸς πλέον ἀπειρος περὶ τὴν διάγνωσιν τῶν μελῶν θὰ ἀντιληφθῇ τὸν δργανικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα, ὁ δὲ ἐμπειρότερος θὰ διακρίνῃ πάραντα τὴν τεχνικὴν τοῦ λεγομένου «Ἐπιγονίου» (Κανούν).

Παρὰ ταῦτα δὸς Δανιὴλ προσωνυμεῖται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Χρυσάνθου³ «ἡδύφωνος σάλπιγξ τοῦ αἰῶνος».

* * *

Τοιαύτη ἡ φύσις τῶν Κρατημάτων, τὰ δοποῖα ἀποτελοῦν μεγίστην τάξιν μαθημάτων ἐν τῇ Βυζ. Μουσικῇ.

Οἱ ἀγαπῶντες νὰ ἐντρυφῶσιν εἰς τὸ ἀσύλληπτον καὶ ἀντλοῦντες ἐκ τούτου εὐγενῆ καὶ ἀνώτερα συναισθήματα εὐρέθησαν πάντοτε ὑπέρμαχοι τῶν Κρατημάτων παραιτούμενοι τῆς ἐτυμολογικῆς καὶ ιστορικῆς αὐτῶν ἐρεύνης. Ἐὰν δὲ είχον ταῦτα θέσιν τινὰ ἐν τῇ σημερινῇ ἐκκλησίᾳ τῶν πόλεων, ἡδύναντο, προσαρμοζομένων ἐπ’ αὐτῶν διαφόρων μέτρων, καὶ καταλλήλως καλλιεργούμενα, νὰ ἀποδώσουν κλασσικὰ δύντως ἔργα μουσικῆς ἐμπνεύσεως.

“Ἐγραφόν ἐν Σάμφ.

16.11.1933.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΒΑΜΒΟΥΔΑΚΗΣ

¹ Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, XLIX, 76.

² «Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ ἐν λόγῳ Μάθημα καταλαμβάνει 21 σελίδας ἐντύπους σχ. 8ον!

³ «Ἐνθ’ ἀνωτ. XXXV, Σημ. γ’.